

Utvalgsleder Trond Bakkevigs presentasjon av Kirke/stat-utvalgets innstilling på pressekonferanse i Oslo 7. mars 2002

”Samme kirke - ny ordning” er Den norske kirkes utredning om forholdet mellom kirke og stat.

Dypest sett forsøker innstillingen å svare på følgende spørsmål: Hvordan skal forholdet mellom Den norske kirke og den norske stat være? Og videre: Hvordan kan vi bevare og videreutvikle den åpne folkekirke om forholdet mellom stat og kirke endres?

Grunnloven ble skrevet av menn som mente at det norske samfunn hadde én kultur og én religion. De så blant annet bort fra den betydelige samiske befolkning. I dag kan ingen være i tvil om at Norge er blitt et flerreligiøst samfunn. Dette bør avspeiles i Grunnloven.

Dermed kommer spørsmålene:

- Hvordan skal staten ordne sitt forhold til religion og livssyn i et samfunn som blir mer og mer flerkulturelt og flerreligiøst?

- Hvordan kan Den norske kirke organiseres slik at den forblir en kirke for alle som ønsker å høre til - en folkekirke?

Et bredt sammensatt utvalg

Utvalget har vært bredt sammensatt. Noen av medlemmene ville ha et skille mellom stat og kirke så snart som mulig. Andre ville helst beholde den etablerte statskirkeordning. Noen ville endre på det de oppfattet som politisk overstyring av kirken. Andre mente at staten sikret plass for et legitimt mangfold i en bred folkekirke. Forskjellene i kirkelige, teologiske og kirkepolitiske oppfatninger har gjort arbeidet krevende og fruktbart.

Vi har brukt mye tid på å sikre en god kommunikasjon i Utvalget. I et så bredt sammensatt utvalg var det nødvendig for at vi skulle kunne ha tillit til at det som ble hørt, også var det som ment når det ble sagt. Dette har vært en viktig del av prosessen. Vi som representerer dette mangfoldet, sammen hører til og fortsatt skal høre til i Den norske kirke.

Et nytt utgangspunkt

Et felles utgangspunkt for hele Utvalget var statens ansvar for å sikre respekten for ethvert

menneskes religionsfrihet. For Utvalgets flertall ble dette utgangspunktet for å drøfte forholdet mellom kirke og stat. Det er statens oppgave å sikre respekten for ethvert menneskes religions- og livssynsfrihet. Det bekreftes i Grunnloven. Staten må dessuten aktivt legge til rette for at alle, alene og i fellesskap, kan utøve sin religion. Det bør også bekreftes i Grunnloven. For å sikre dette i et flerreligiøst og flerkulturelt samfunn, mener flertallet det er nødvendig med en ny ordning av forholdet mellom kirke og stat.

Ett medlem mener at disse anliggender sikres i Grunnloven slik den nå er formulert, og innenfor den nåværende ordning av forholdet mellom kirke og stat.

Samme kirke

Vi tror at både Den norske kirke og hele den kristne kirke, er den samme kirke uansett ordning. Den sanne kirkes kjennetegn er dåpen i Den treenige Guds navn, nattverden og forkynnelsen av evangeliet om Guds uendelige kjærlighet til oss mennesker. I løpet av kristentroens tusenårige historie i vårt land har kirken forandret både organisasjon og konfesjon. Når det nå er tale om forandringer i organisasjonen, forblir den likevel den samme kirke. Læren vil være den samme, oppgavene vil være de samme og medlemmene vil være de samme. Kirken vil være den samme - for dem som bruker den for å markere livets store begivenheter, for dem som regelmessig tar del i gudstjenestelivet, og for dem som uten eget trosengasjement ser Den norske kirke som en av de grunnleggende strukturer i vårt samfunn. Folkekirken er ikke avhengig av å være en statskirke. En nyordning av forholdet til staten gjør ingen forandring for den enkeltes medlemskap. Kirken skal fortsatt være der for alle som ønsker å høre til.

Da Grunnloven ble skrevet hadde ikke legfolk ansvar og myndighet på samme måte som i dag. Nå har vi menighetsråd, bispedømmeråd og Kirkemøte. Dette er viktige organer for legfolks innflytelse og kirkens utvikling. Disse rådernes oppgaver og myndighet er i stor grad delegert til dem fra staten. Statlige organer har fortsatt ansvar for viktige sider ved kirkens organisasjon. Fordi Utvalgets flertall ønsker en nyordning av forholdet mellom stat og kirke, inneholder utredningen også synspunkter på hvordan kirkelige organer kan overta det som til nå har vært statens ansvar - både når det gjelder å styre kirken, verne om folkekirken og sikre en representativ bredde i dette kirkestyret.

Mandat og innstilling

Utvalget fikk et meget omfattende mandat. Gjennom delrapporter, en stor medlemsundersøkelse og sluttinnstillingen, har det forsøkt å ivareta det oppdrag som ble gitt.

Den foreliggende innstilling har tre deler. Den første handler om mandat og arbeidsmåte. Den andre delen handler om Den norske kirke i dag. I tre kapitler forsøker vi å kartlegge hvilke utfordringer kirken står overfor og hvor vi kan lokalisere de problematiske sider ved dagens kirkeordning. Den tredje delen kommer med forslag som gjelder Den norske kirkes fremtidige ordning. I det følgende skal jeg redegjøre for denne tredje delen.

Statlig religionspolitikk og Den norske kirke

Seksten av Utvalgets sytten medlemmer begynner denne delen med en henvisning til Den norske kirkes engasjement for menneskeverd og menneskerettigheter. Internasjonale erklæringer om menneskerettigheter, som til dels også er blitt del av det norske lovverk, uttrykker anliggender som er viktige for et kristent menneskesyn, i innstillingen heter det: "Alle menneske sin rett til fritt å velje tru og livssyn, og til å organisere seg i religiøse fellesskap, kan og skal forsvarast ut frå den kristne trua på Gud som skapar." Derfor anbefaler

disse medlemmer at staten legger til rette for
"jamstelling mellom trus- og livssynssamfunn i Noreg:"

De mener dessuten at staten føre
ein aktivt støttande religionspolitikk som legg forholda til rette for trus- og livssynssamfunna og deira verksemd i Noreg."

Konkret innebærer dette at statens religionspolitiske ansvar bør Grunnlovsfestes. De paragrafene i Grunnloven som omhandler Den norske kirke, bør forandres. Den mest iøynefallende er av disse er kanskje §2 om "Statens offentlige Religion". Tros- og livssynssamfunn er engasjerte fellesskap som er viktige for tradisjonsformidling og etisk bevissthet i samfunnet. De bør alle få støtte fra staten, også til opplæring av sine medlemmer. Kirkelige tjenester i offentlige institusjoner (sykehus, fengsler, universiteter og høgskoler, og det militære) bør fortsette. På denne måte anerkjenner staten religiøse behov som legitime behov. Annet religiøst og livssynsmessig engasjement i denne sammenheng bør derfor også få plass og støtte. Det er videre naturlig at Den norske kirke fortsatt tilbyr sine tjenester ved viktige lokale og nasjonale hendelser.

Nyordning av forholdet mellom kirke og stat

Konsekvensen av dette synes på religionsfrihet og statens religionspolitiske ansvar, bør bli en nyordning av forholdet mellom kirke og stat. Det vil eventuelt innebære den mest omfattende reform av Grunnloven siden den ble skrevet i 1814. På mange måter er Grunnlovens §12 den paragraf som mest tydelig kan illustrere behovet for endring ut fra hensynet til demokratiet. I sin nåværende form innebærer den at regjeringens sammensetning også skjer på andre enn almene og politiske premisser. Om man endrer denne, er det ikke vanskelig å se behovet for forandring av andre paragrafer.

Det vanskelig å opprettholde Grunnlovens §16 hvis ikke §12 legger til rette for et kirkelig statsråd som en del av regjeringen. Flertallet mener at §16 bør forandres og omhandle statens religionspolitiske ansvar. Det er imidlertid noe uenighet om hva paragrafen skal formuleres.

Et flertall mener at den for eksempel kan få følgende ordlyd: *"Det påhviler Statens Myndigheter at legge Forholdene til rette for at Den norske kirke og andre Tros- og Livssynssamfund gives adgang til at udøve sin Virksomhed i henhold til sin Egenart"*

Et mindretall mener at den for eksempel kan få følgende ordlyd: *"Det paahviler Statens Myndigheder at legge Forholdene til rette for at Tros- og Livssynssamfund gives adgang til at udøve sin Virksomhed i henhold til sin Egenart."*

For flertallet er det viktig at Den norske kirke nevnes spesielt. Ved det markeres at det skal være en kontinuitet også ved en nyordning av forholdet mellom kirke og stat. Det norske folk og Den norske kirke har vært vevet sammen i tusen år. Når vi skal endre forholdet mellom kirke og stat i Norge, begynner vi ikke på et nullpunkt.

Mindretallet på sin side vil nettopp mene at på grunn av prinsippet om likestilling, bør Den norske kirke ikke nevnes spesielt.

En nyordning av forholdet mellom kirke og stat krever også at det legges til rette for overgangen fra det ene til det andre forholdet. Dette må skje i lovs form. Loven skal ikke etablere en ny kirke. Den skal sikre en videreføring av den kirke som i dag finnes. En lov må

derfor som et minimum inneholde utsagn om følgende forhold:

- Den norske kirke som rettssubjekt
- Sognene som rettssubjekter innefor den nye ordningen
- Eventuelle andre rettssubjekter
- Stadfestelse av Kirkemøtets normgivingskompetanse
- Økonomiske forhold
- Personalpolitiske forhold
- Administrative spørsmål (bl.a. arkiver og dokumenter som nå er offentlig)
- Overgangsregler

Det samme mindretall som ikke ønsket at Den norske kirke skulle nevnes i Grunnloven, vil at en lov bare skal inneholde det som er absolutt nødvendig for å sikre overgangen.

Flertallet ønsker imidlertid at loven også skal sikre den læremessige kontinuitet, at kirken skal være riksdekkende og eventuelt noen punkter om den kirkelige organisasjon.

Et medlem av mindretallet har så sterke prinsipielle innsigelser mot flertallets oppfatninger at om dette skulle få gjennomslag, vil hun ikke ha noen nyordning av forholdet mellom kirke og stat.

Kirkens økonomi

Kirkens økonomi hører til i et felt mellom det som er nødvendige konsekvenser av en nyordning av forholdet mellom kirke og stat, og det som uansett er en ønskelig reorganisering av kirkens organisasjon. Utvalget er enstemmig i ønsket om en samordnet kirkelig økonomi. Slik det nå er, med en statlig og en kommunal del, er ingen kirkelig helhetstenkning eller helhetsplanlegging mulig.

En enhetlig økonomi kan finansieres med offentlige bevilgninger, en livssynsavgift – hvor alle betaler det samme og de som ikke er medlem av et tros- eller livssynssamfunn betaler til en humanitær stiftelse, eller en medlemsavgift som innkreves via skatteseddelen – enten som fradrag i skatten eller som en egen avgift. Utvalgets flertall (13) går inn for et system med medlemsavgift. Begrunnelsen er at dette vil være ryddig for kirkens medlemmer og den vil kunne fastsettes av kirkelige organer. Mindretallet (3) går inn for en livssynsavgift utfra en begrunnelse om at dette lettere vil kunne forstås som en fortsettelse av dagens ordning. Alle mener at Den norske kirke må bygge opp en samordnet fordeling av økonomiske midler. Andre tros- og livssynssamfunn må kunne få samme hjelp av offentlige instanser til å innkreve medlemsavgift eller livssynsavgift. Utvalget forutsetter at staten reduserer skattenivået med det samme beløp som medlems- eller livssynsavgift. For kirkens medlemmer blir utgiftene totalt sett blir de samme.

Totalt sett foreslår Utvalget med andre ord at finansieringen av kirken skjer både ved det medlemmene betaler og det som bevilges fra offentlig hold.

Alle Utvalgets medlemmer mener også at de kirkelige sentralfond må få kirkelig eierskap.

En dissens

Utvalgsmedlem Astri Rosenqvist har presentert et særvotum til det som hittil er sagt. Hun ønsker en revisjon av gjeldende kirkeordning hvor biskoper fremdeles utnevnes i kirkelig statsråd og kirken finansieres ved offentlige bevilgninger. For øvrig ønsker hun at det skal

delegeres mer til kirkelige organer, og stiller seg derfor sammen med de andre utvalgsmedlemmene bak de forslag som er fremsatt i det følgende.

Den norske kirkes organisasjon

Den norske kirkes organisasjon trenger en revisjon. Utvalgets flertall (16) mener at det henger sammen med en nyordning av forholdet til staten. Blant annet er hele prestedetjenesten nå organisert slik at den er knyttet opp til Kirkedepartementet. Alt det som nå er knyttet opp til staten og Kongens myndighet i kirken, kan ikke bare overføres til eksisterende kirkelige organer. Til dels må det bygges opp nye, mens andre vil få nye oppgaver og en annen myndighet.

Det må skje en samordning av arbeidsgiveransvar og –funksjoner. Forholdet mellom styringsansvar, tilsyn og ledelse av den daglige virksomhet må avklares på alle plan i kirken. Bispedømmerådene må få et samlet, koordinerende ansvar. Disse bør ha flere medlemmer enn i dag, men det er fremdeles disse som til sammen bør utgjøre Kirkemøtet. Det må avklares hvilken rolle biskopen skal ha i bispedømmerådene og i Kirkemøtet. Det er uenighet i Utvalget om hvordan valgene til bispedømmerådene skal foregå.

Et flertall (12) vil ha direktevalg til disse organene. Begrunnelsen er at det vil stimulere interessen for valgene, sikre en bredere representasjon og at det ganske enkelt er denne formen for demokrati vi er vant med i Norge. Tre medlemmer av flertallet understreker at deres tilslutning til forslaget om en nyordning av forholdet mellom kirke og stat har nær sammenheng med en slik demokratisering av de kirkelige valg.

Et mindretall (4) vil ha samme valgordning som i dag, der menighetsrådene velger bispedømmerådene. Deres prinsipielle begrunnelse er at det er sognene som er grunnenheten i kirken. Øvrige rådsorganer skal tjene det lokale arbeidet, og bør derfor velges av dem som har lokalt ansvar.

Ett medlem vil ha en kombinasjon av direkte og indirekte valg. Begrunnelsen er å sikre sammenheng mellom de ulike nivåer i den kirkelige organisasjon. Fremdeles vil sognet være det grunnleggende organ.

Menighetsrådene bør samarbeide i fellesråd. En kirkeordning må sette premissene for dette samarbeidet. Det er noe uenighet om hvilke funksjoner fellesrådene skal ha. Det er også uenighet om det prinsipielt er bispedømmerådene eller menighetsrådene som bør ha ansvaret for tilsettinger. Uavhengig av dette vil imidlertid mange at tilsettinger, arbeidsgiveransvar og arbeidsledelse kan skje på et nærmere avklart fellesrådsnivå. Tilsetting av biskoper bør skje på nasjonalt nivå, eventuelt i et spesielt organ som er sammensatt av et flertall oppnevnt av Kirkemøtet og et mindretall fra angjeldende bispedømme.

For øvrig drøfter dette kapitlet en rekke spørsmål som dreier seg om lokale, regionale og nasjonale organisasjonsspørsmål.

Andre spørsmål

I et eget kapittel drøftes en rekke ”Andre spørsmål”. Det dreier seg først om kirkens ansvar for prioritering av dåpsopplæring. For det andre må gravplasser være et kommunalt ansvar, mens seremonien ivaretas av tros- og livssynssamfunn som bør kunne få støtte til dette og til opprettholdelse av egnede lokaler. For det tredje må Den norske sjømannsmission/Norsk kirke i utlandet kunne fortsette sin virksomhet omtrent som i dag – også med virksomheter på vegne

av og støtte fra det offentlige. For det fjerde må det nå skje et tettere samarbeid mellom kirken og institusjoner som utdanner til kirkelige stillinger, bl.a. for å klarlegge kompetansekravene. For det femte kunne navnet Den norske kirke vurderes i lys av den norske, økumeniske kirkevirkeligheten. Det er imidlertid ikke aktuelt på det nåværende tidspunkt. For det sjette må det vurderes hvordan en kirke med et annet forhold til staten skal forholde seg til offentlige lover og regler som den i dag er underlagt. For det syvende kan det på bestemte premisser åpnes for at valmenigheter kan ha status som menigheter i Den norske kirke. For det åttende bør det så langt som mulig søkes samarbeid med kristelige organisasjoner.

Den videre prosess

Utvalget mener det i Den norske kirke bør legges opp til en bred høringsprosess om forslagene i denne innstillingen. Målet må være å finne gode og samlende løsninger. Skal de settes ut i livet, kreves det først omfattende utredninger om juridiske, økonomiske og organisasjonsmessige forhold.

Til slutt – noen spørsmål og forsøk på svar

Utvalgets flertall går inn for en "nyordning" av forholdet mellom kirke og stat. Det er en meget bevisst språkbruk. Begrepet "statskirke" har vært brukt om mange ulike kirkeordninger – herunder den eksisterende norske ordning. Den ordning som Utvalgets flertall foreslår, vil innebære at det fremdeles er bånd mellom stat og kirke. For det første mener alle at det bør finnes en lov som etablerer en overgang mellom den gamle og den nye kirkeordning. Flertallet mener dessuten at det bør finnes en spesiell lov om Den norske kirke. For det andre mener flertallet at Den norske kirke bør nevnes spesielt i Grunnloven. Ved dette knyttes også i Grunnloven båndene mellom det som har vært og den nye ordning. For det tredje mener flertallet at den kirkelige økonomi bør knyttes opp til et offentlig økonomisk system. I tillegg vil Den norske kirke fortsatt følge den praksis at store begivenheter lokalt og nasjonalt får en kirkelig markering.

Mange har uttrykt bekymring for at Den norske kirke uten dagens tilknytning til staten, skal få en ledelse som ikke sikrer åpenhet for den mangfold som nå finnes i folkekirken. Dette kunne i og for seg ha hendt også med dagens ordning. Når det ikke har skjedd, er det fordi det har vært en bevissthet om at kirkelige forskjeller og teologisk uenighet ganske enkelt finnes. Disse ulikhetene må også reflekteres i det kirkelige lederskap. En klok kirkeledelse vet at den har ansvar for alle som ønsker å høre kirken til. Den kan ikke reservere plass og ledelse i kirken bare for dem som er enig med dem. Det vil i det lange løp være ødeleggende for alle. Alle mener at det bør arbeides for større valgdeltagelse og at organene bør ha en representativ sammensetning. Et flertall i Utvalget har ønsket direkte valg til ledende organer blant annet for å sikre en slik bredde. Om noen skulle ønske å bruke en endret kirkeordning til å skape mindre rom for ulikheter og meningsforskjeller i vår kirke, vil mange av oss se det som et misbruk av denne innstillingen. Nettopp for å hindre at så skal skje, er det viktig at alle som ønsker å høre kirken til, påtar seg oppgaver, bruker stemmeretten og markerer at kirkens liv og virksomhet er vårt felles ansvar.

Det tok oss fire år å drøfte oss frem til hva som skulle stå i denne innstillingen. Vi trengte tiden. Nå skal andre overta ansvaret for å videreføre dette arbeidet. Det er viktig at vi nå får en prosess som er preget av vilje til å lytte og selv være tydelige. Håpet er at den kirken vi overleverer våre barnebarn er det troens sted som gjør dem sterke og modige.

Trond Bakkevig

Leder av Kirkerådets kirke/stat-utvalg